

REKVIEM EDELÉNYÉRT

Elvarázsolt világ volt Edelény kastélya. A mesebelinek tűnő épület a Bodrog partján, vizekkel övezve, gyönyörű tájban, különbözött minden történelmet és műemléket imádó élményemtől. Azt a gyerekkori reményemet ébresztette fel, hogy az ország, amelyben élek, volt virágzó, szép és varázslatos. A kastély kapuján belépve a lépések újabb és újabb csodák felé vezettek. Rokokó enteriőr virágos falakkal, világító, fényes színekben pompázó meseképek szépséges hölgyekről és urakról, télről, nyárról, őszi, tavaszról, boldog és játékos emberekről, egy életről, amelyben hancúroztak a szereplők és szépségről álmodtak, szépséget varázsoltak maguk köré. A sakkfigurákat formázó cserépkályhák a sarkokban és a táblás parketta a lábunk alatt még az egykori gyertyafényes bálokról meséltek.

Tudom, hogy komolytalan, legfőljebb zsrnalizmus ilyen gyermeketegen beszélni komoly témáról, de a rekviem akkor rekviem, ha őszinte érzelmekkel mondatik és személyes megszólítás hatalmával él a halott felett. Ez a gyönyörű álom valóság volt még néhány éve

Az edelényi kastély 1980-ban (fotó: Román András)

– látogatható és élő épület, közös életterünk, Magyarország megmaradt emléke egy elfeledett korból, amire hol politikai, hol financiai, hol tudományos indokkal nem illet emlékezni. Szégyenkezett a „munkásökölvasököl” funkcionárius kormányosok kara, ha régi kizsákmányolók életének sötét foltját vélte felfedezni kultúránk kemény egén, szégyenkezik a tudományos alaposágú közgazdász vállalkozó, ha ezekre a nyílt, magát szégyentelenül vállaló vidám gazdagokra néz. Így aztán csak nekem maradt az öröm, de sajnos csak volt öröm, hogy láttam mulatni, élni, boldogan élni XVIII. századi urakat szépséges kastélyukban.

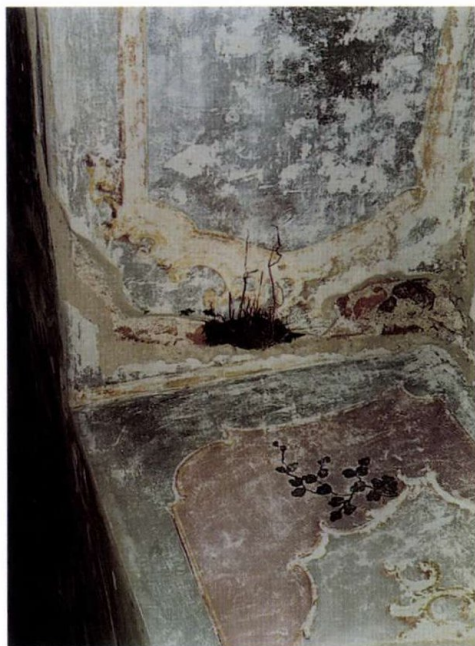
Ez a szégyenlős elfordulás vezetett a pusztuláshoz, meg vagyok róla győződve.

Rákóczi Ferenc birtoka volt Edelény, de kastélya nem volt itt. 1700-ban elzalogosította L’Huillier Franz Josef kapitánynak, aki elzászi francia volt, de osztrák katona, ezredesi rangot kapott, 1714-ben már báró, 1715-ben honfiú, és Magyarországon a Felvidéken, majd Egerben teljesített szolgálatot. Edelényt királyi

adományként kapta végleges tulajdonba 1727. augusztus 28-án. 1728-ban bekövetkezett halála után a befejezetlen kastélyt némi hányódás után unokája, Forgách Ludmilla örökölte, akinek második férje, gróf Galánthai Eszterházi István lett a kastély befejezésének irányítója. Egy boldog házasság és egy nagyhatalmú család háttérével emelkedő nemes ragyogása máig ott csillogott a terekben és a falakon. A XVIII. század késői magyar barokk művészetében ez a világi változat kivételes és páratlan.

Vannak barokk falképek kastélyokban Eszterházában és Pápán, vannak Egerben és mástutt is, de ez a pazarlóan kibontakozó virágzó és színes festészet nem is a magas művészet fennkölt értékeivel hat, hanem a színek és virágok azon felelőtlen örömeivel, amit vidáman és bőkezűen festettek a falakra. A művészettörténet tudományos kutatói is zavarban voltak hatása alatt, van aki a nagymester Kracker köréhez kötné a műveket, van aki külföldi hatást keres páratlan voltától elragadtatva. Végül is a mester ismeretlen. A festmények minden divatos ábrázolást feldolgoznak: akantuszok keretezések, rokokós diszitmények, füzérek és virágcsokrok az oldalfalokon, figuratív kompozíciók a hajlatokban és a mennyezetben. Kőfaragásos korlát mögött pa-

rókás urak és hölgyek színes ruhákban, enylegnek, poharaznak, táncolnak, hintáznak, vadásznak. Puttók, lepkék röpködnek a jelenetek körül, és a jelenetek néhol a tündérek világába

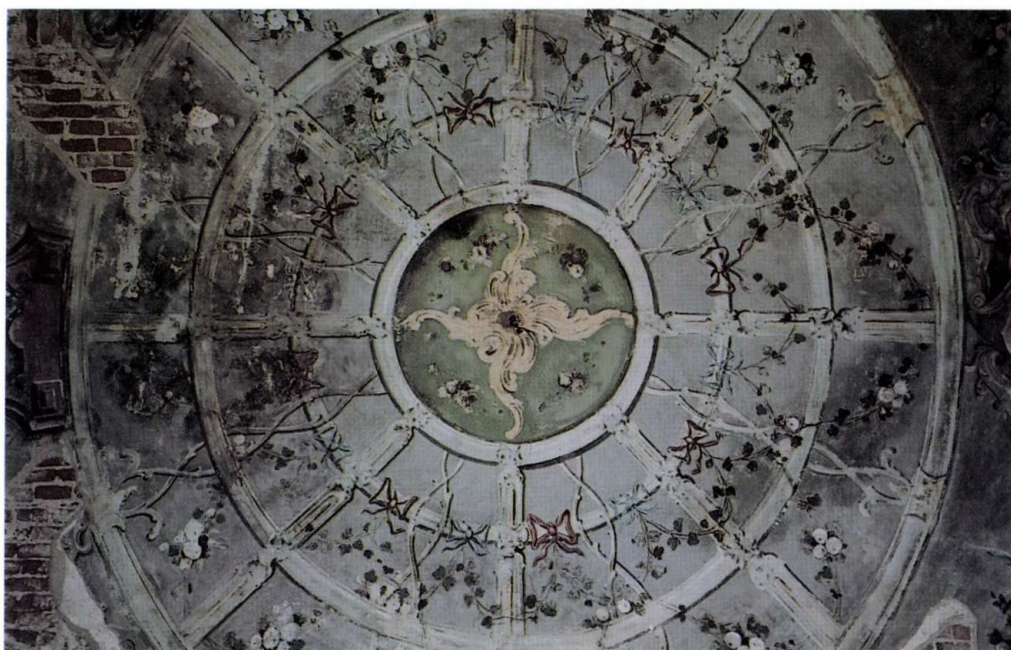

vésznek, ahol hattyúk húzzák az aranyfogatot.

Míg 1764-ben az eszterházi kastélyban dolgozik Milldorfer – emelkedett művésze-

tével díszíti a kápolnát –, addig 1763-ban Eszterházi István festményeket rendel az edelényi kastélyba. A két kastély emlékét a felvidéki kastélyok ismert műalkotásai kötik

össze – mint Maulbertsch freskói Elefánton. Egy rokokó világ – Pozsonytól Szatmárnémetiig és Kolozsvárig. A török megszállás után fellélegző magyar nemesség kiéhezett

nyeli Európa kultúráját és adja, csillogtatja saját szellemét, gazdagságát.

Az Eszterháziak magyarországi birtokaiban a XIX. században nagy változások nem

történtek sem Eszterházában, sem Edelényben, de másutt sem. Életük Bécsben, Budán, Pozsonyban, illetve Fraknón zajlik. Edelény gazdátlan, majd 1800 körül a levéltári adatok már arról vallanak, hogy a Szász-Cobourg góthai herceg vásárolta meg. Edelény csak vidéki birtok a pesti jószágkormányzóság kezelésében. Csupán 1864-ben alakították ki a Cobourgek hitbizományt edelényi birtokukból. Ez egyúttal az épület renoválását is elindította. Ez lassan, vontatottan haladt, és csak 1910-ben fejeződött be a déli falon látható felirat tanúsága szerint:

MCMX 1910
KFGH KOBURG FÜLÖP góthai herceg
R RESTAURÁLTATTA.

Ray Rezső irányítása alatt az épület tetejére manzárdtető került, az új tetőoromzat attikafalára vázák készültek, az egykori cour d'honneur-t körülölelő mellékszárnyak alapfalainak felhasználásával új épületeket emeltek.

Az épület egy részében már 1861-től járásbíróház működött, és az első világháború után a Bodva-völgyi bányatársaság is bérelt itt termeket. Ez a társaság bontotta le a kastély kápolnáját is. A második világháború után a kastély az Edelény Körzeti Nagyközségi Tanácsé lett, járásbíróház, ügyészség, ügyvédi munkaközösség, napközi otthon működött benne egészen 1986-ig. A kastély ilyen közcélú és méltatlan használata mégis biztosította az épület állagát, a beázásoktól védtek, a hibákat javították, és természetesen a berendezés maradékát vigyázták. 1970-ben a műemléki elveknek megfelelően a legszükségesebb állagmegóvási munkákat elvégezték: az 1910-es manzárdtetőt elbontották.

1986-ban a kastélyt kiürítették. Kiemelt beruházként megkezdődött helyreállítása. Ennek keretében kutatták, felmérték, dokumentálták, majd ideiglenesen konzerválták a falképeket. A teljes feltárás elmaradt – a látható részleteken csupán tisztító ablakokból ismerjük a falképeket. A munkálatok lelassultak, majd 1987-88-ban pénz hiányában leálltak. Voltak reménytelen próbálkozások

a kastély hasznosítására; többek közt egy svéd vállalkozóval is tárgyalt az OMF, és számára még felhasználási program is készült. A vállalkozó álmai azonban olyan nagyszabásúak, ugyanakkor financiálisan bizonytalanok voltak, hogy a tárgyalások elhaltak, azóta reménytelenség költözött az egykor ragyogó falak közé. A fantázia szülte sakk-kályhák leomlottak, cserepeik egy ideig kalódtak a lomok között, majd többé nem láttuk őket. A termék padlóját szemét és szenny lepte el, a szobákban szabad tűzön sütötték a szalonnát, s ez a füstös zsír a falakon csapódott le. Végül hatalmas gombák ültek a hajlatokba, gombafüzérek terjednek a padlástérből a falakra, és a falképek repedésein bújnak elő.

A könnyezőgomba mint szimbólum lassan beborítja a házat, és úgy veszi körül, mint egykor a siratók a ravatalt. Csak nézem tehetetlenül – hát senkinek sem fáj –, már el is temettük, már el is feledtük, nincs benne a millennium programjaiban, nincs gazdája, és nem vállalja senki. Van ebben valami végzetszerű – csak „könnyek Judit a Kékszakállú várában”. Már nincs fény, nincs öröm, csak szegény és még a gyász sem Edelényben.

Igy hát legyen ez az írás személyes rekvium a vidám, gondtalan szépség teteme felett, és lássuk a gyász gyertyáinak fényében, hogy a magyar műemlékvédelem európai dicsőségén is csorba esett ezzel a veszteséggel – vagy más dicsőség is oda? és nincs is ami kicsorbuljon? nincs már semmi épen? minden egészen eltörött, minden láng csak részekben lobban, minden szerelem darabokban?

A temetésen, ebben a szakaszban ima következik – remény a feltámadásra, könyörgés az örök életért. Szeretnék hinni benne, hogy az a sok változás és újra törekvés hamarosan új és hatásos megoldásokat talál az új alapokon szerveződő műemlékvédelem számára. Az önként együttműködő, kulturált és belátó társadalmi összefogás megtalálja majd a financiális eszközök mobilizálását, hogy programok, tervek realizálódjanak. Csak ne későn, mikor lélek már nem talál lelket, és nincs többé virágos, fényes öröm.